

ЈОШ НЕШТО ИЗ МАРКОВА МАНАСТИРА КОД СКОПЉА.

Бавећи се у Маркову Манастиру код Скопља ради прикупљања градива за монографију о њему, коју сам ту скоро, у друштву са Г. Ж. Татићем, и наштампао у издању Народног Музеја у Београду, као трећу књигу у серији издања под именом *Српски Споменици*¹, — ја сам побележио још неколико ствари, које тамо нисам употребио. Како налазим да су и оне од важности за упознавање наше старине, ја их саопштавам овде. Оне су у следећем:

1. Крстионица скопљанског митрополита Кир-Матеја († 11. јануара 1428.).

У Маркову Манастиру код Скопља, с јужне стране цркве Св. Димитрија дозидана је касније исповедаоница, које првобитно није било и којом је покована јужна спољашња страна цркве као и утисак који даје цела грађевина, јер исповедаоница нема органске везе ни јединства са зградом цркве. Па ни изградом ни материјалом не одговара исповедаоница цркви. У овој исповедаоници данас стоје богослужбене књиге којима се служи на богослужењу и једна крстионица од мрамора, из краја XIV. столећа, скопског митрополита Кир-Матеја, на чијем постаменту около читамо: сина крстианица митрополита кир матеја к љкѣтѣ „ѡ.ѡ.ѡ — 1393.² Година смрти овога митрополита Матеја забележена је у запису једног рукописа библиотеке Хлудова: „к љкѣтѣ „ѡ.ѡ.ѡ.ѡ (1428) гена(а) ѡ.ѡ.ѡ.ѡ.ѡ прѣстави се к ѡвѣсѣнѣни архиеписѣпѣ скопски кир матеј к ѡвѣни господина гюрга“³. Овај митрополит Матеј спомиње се и у поменику XVI. века Софијске Нар. Библиотеке (л. 23 в), који је писао монах Никодим⁴.

Осим књига и ове крстионице нема ничега више у исповедаоници. П. Срећковић и И. Јастребов⁵ спомињу између осталог и један римски натпис на камену у Маркову Манастиру. Тражио сам овај камен са натписом у цркви и око цркве, и нисам га могао наћи. Упитао сам игумна Макарија да ли зна за какав римски натпис на камену, и он ми рече да зна. Дозвао је манастирског воденичара, који је у исповедаоници на јужном зиду саме цркве, с источне стране од врата која воде из крстионице у храм, при земљи, зидарским чекићем одлупио малтер са зида и видео се камен, дуг 1 m а широк 48 cm, узидан водоравно својом дужином, тако да текст натписа на камену иде од истока према западу. Натпис на камену гласи:

MAVRELIVS
MESTRIVSVET

¹ Др. Лазар Милковић и арх. Жарко Ташић, Марков Манастир. Н. Сад 1925, 4^о, стр. 76.

² Гласник 46, 225; Љ. Стојановић, Записи бр. 1393.

³ Љ. Стојановић, Записи IV, стр. 26. Хлуз. бр. 189. Види још и Записи IV, 19.

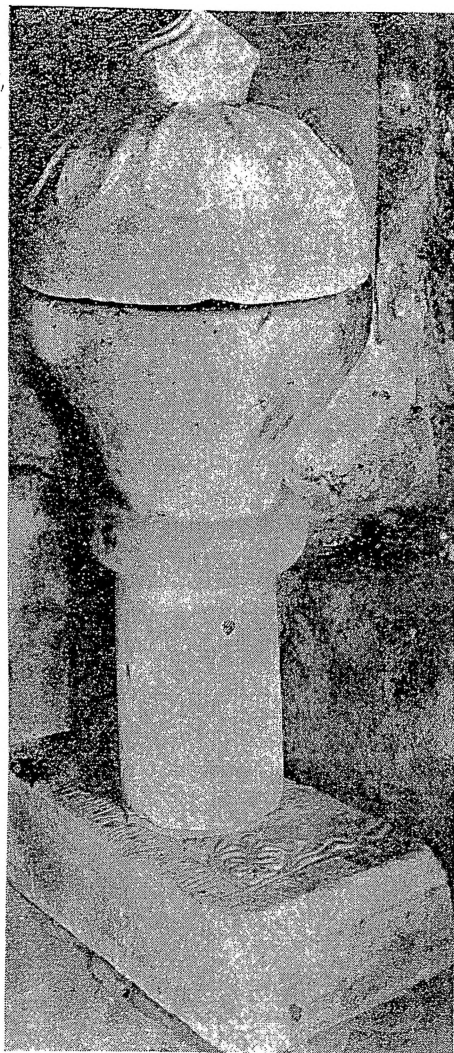
⁴ Цоневъ, 202: всѣбсѣйнаго митрополита матеја...

⁵ Гласник. 46. и 57.

LEC VII CL VI
XITANNIS LXXX
MAVRELMES
TRIANVS FIL
PATRIET FIL
OPOSVIT

M Aurelius Mestrius vet(eranus) leg(ionis) VII Cl(audiae) vixit annis LXXX.
M. Aurelius Mestrianus fil(ius) patri et fil[i]o posuit.

Пошто Срећковић није тачно донео овај натпис, а Јастребов нешто боље, но ипак не тачно, доносимо овде тачан текст овог римског натписа, који је, ако сам тачно дознао, публикован у CIL III, 8195.

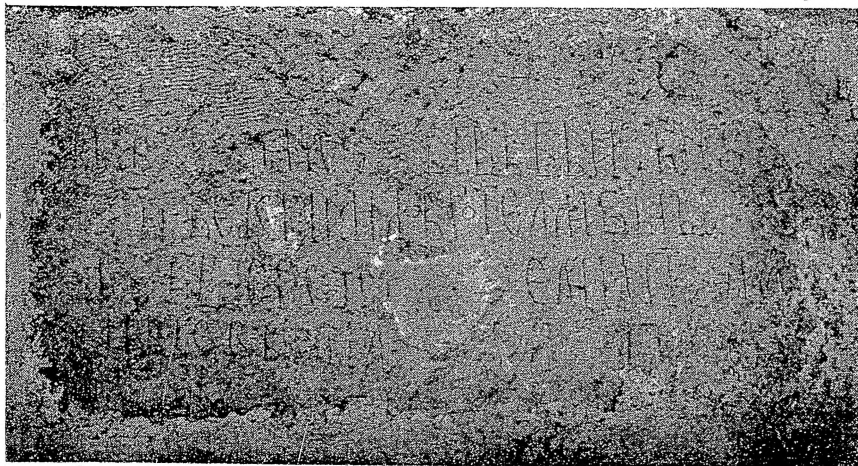
Крстионица скопљанског митрополита Кир-Матеја из 1393. године.

2. Камен са натписом у зиду цркве св. Димитрија Маркова Манастира.

На северном зиду цркве св. Димитрија у Маркову Манастиру, на бочном броду близу олтарске апсиде, у човечјој висини од земље имамо српскословенски натпис на камену, који се данас овако може прочитати:

„И К . . . И К М ВРЪЖ ВЪИСТИНО
 И ВЪКЪ МИ ДОБРОДТЕЛ МИ БЫВЪ
 : ЕАНИ ПРОУИТА
 РЪКЪ ВЪКУПА ПАМЕТ“¹.

Колико се из записа може разабрати, ово је надгробни запис, које је обележио неко своме добротвору, и ко га прочита нека рече: вечан му спомен.

Снимак натписа на камену на северном зиду цркве св. Димитрија у Маркову Манастиру.

3. Иконостас, престо и под цркве св. Димитрија у Маркову Манастиру.

У цркви св. Димитрија Маркова Манастира имамо два иконостаса, један стари од камена, а други новији од дрвета. Стари иконостас од камена није био висок, начињен је од зида у висини од 1 m., на коме су између два источна главна стуба цркве, који улазе у састав каменог иконостаса, стубићи од камена са лепим капителима², а на овим стубићима је архитрав од камена, који се протеже у простору између два споменута главна источна стуба цркве. Камени иконостас се види из олтару, а из наоса не, јер је закривен новијим, дрвеним, високим и пуним иконостасом из XVII. столећа. Лепа је резбарија царских двери и крста на дрвеном иконостасу. Царске двери су мале, ниске, масивне, и изгледа да су из времена оснивања цркве, т. ј. из XIV. столећа, из ког је времена и камени иконостас цркве, који улази у њезин састав. Првобитне царске двери биле су оваке, мале и ниске, а завеси на царским дверима посвећивана је везом нарочита пажња. На новијем дрвеном иконостасу немамо јужних двери, но само царске и северне.

Престо у олтару сав је од камена. На часном престолу између осталих потребних предмета имамо и две липсанотеке од сребра, у којима су мошти св. Гликерије. На једној од њих израђен је лик св. Димитрија. Од записа на овој липсанотеци може се још прочитати:

... димитр⁸ марк. стиако мастр...

Под у цркви Маркова Манастира начињен је од широких мраморних плоча беле и плаве боје. На средини храма на поду имамо велику четвороугаону плочу, а са две насупрот лежеће стране ове велике плоче, имамо у плочама

¹ Испор. Љ. Стојановић, Записи III. бр. 4909.

² Види слику ових стубова код Н. П. Кондаковъ, Македонія, 185. и још лепшу у књизи Л. Мирковић и Ж. Ташић, Марков Манастир, 10. и 19.

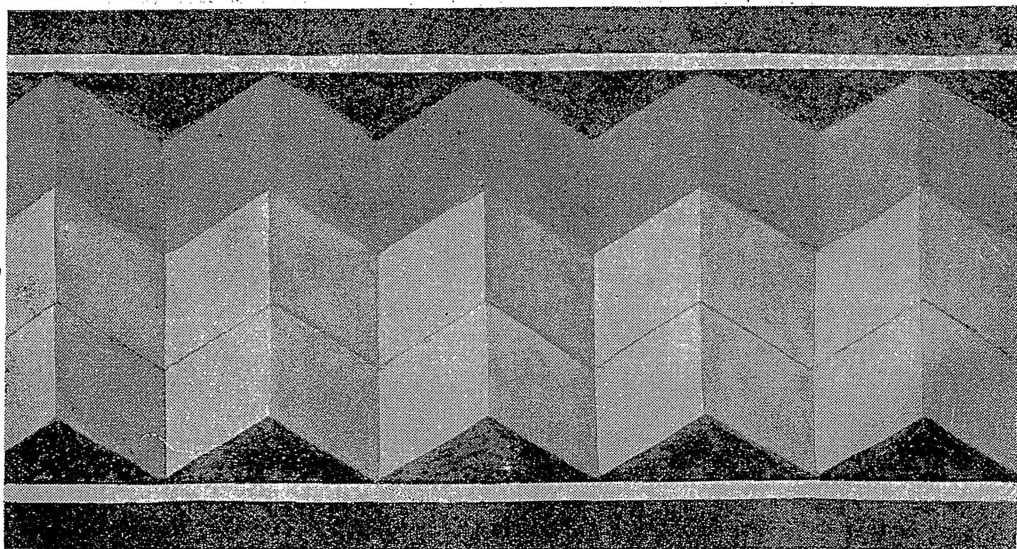
пода које су до ове велике плоче, по један мали камени уметак. Ови умети дају утисак као да су зато начињени, да би се полуга могла подвући под велики камен, која би издигла велику плочу на средини храма. Да ли је ту можда каква гробница или је овај распоред камења на поду случајан, не знамо.

4. Црква Св. Николе код Маркова Манастира.

Када се пође од Маркова Манастира према селу Сушици, лево од пута, на левој обали Маркове Реке, сасвим близу Маркова Манастира је црквица св. Николе. Према казивању данашњег игумна Маркова Манастира Макарија,

Црква св. Николе код Маркова Манастира.

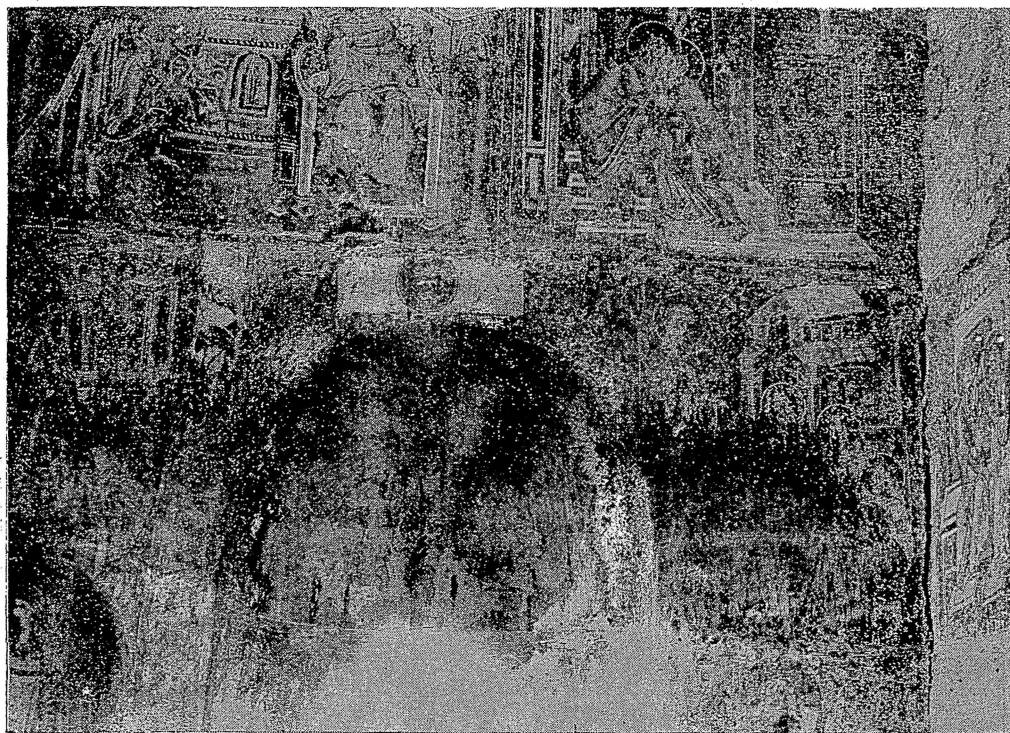

Орнаменат око слике св. Николе изнад улаза цркве св. Николе код Маркова Манастира. (Акварел г. С. Страле).

ова црква је била сеоска црква села Сушице. Изнад цркве је сеоско гробље. Црква св. Николе је мала, има припрату, доцније дозидану, и храм, између њих је зид, и само једна врата воде из припрате у храм. Припрата је без крова, а храм је засведен полуобличастим сводом¹.

Улазак у припрату засут је за 1 m висине, тако да се тешко може ући кроз врата, а под цркве је нижи од насутог улаза. Изнад врата на уласку види се у удубљењу слика св. Николе, посветног светитеља, а око слике иде веома леп орнаменат (широк 23 cm) тробојне пантљике црвено, зелено и наранчасто жуто на црном пољу.

У цркви св. Николе сачуван је мали део фрески, и то само делови појединих слика, а остали део целог живописа је уништен. Виде се и трагови орнамената.

Остаци живописа на источном зиду око нише у цркви св. Николе.

Изнад врата која воде из притвора у храм има једно удубљење², које је све чађаво од свећа, које овде припаљиваху побожне руке, па још и данас то чине.

На источној страни у цркви св. Николе, у ниши где треба да је горњи престо, био је часни престо, трапеза, камена плоча на једном каменом стубу³, и нема трага да је ту близу био други престо. Престо је постављен у олтарску нишу зато, јер је црквица мала те није било довољно простора. С леве стране овога престола је једна мала споредна ниша, која је служила као жртвеник. На поду је порушено камење и малтер са порушеног свода.

На зиду нише око престола су трагови светитеља у полиставрију из слике: *Божанствена литургија*. Изнад престола у ниши је слика *Пресв. Богородице*.

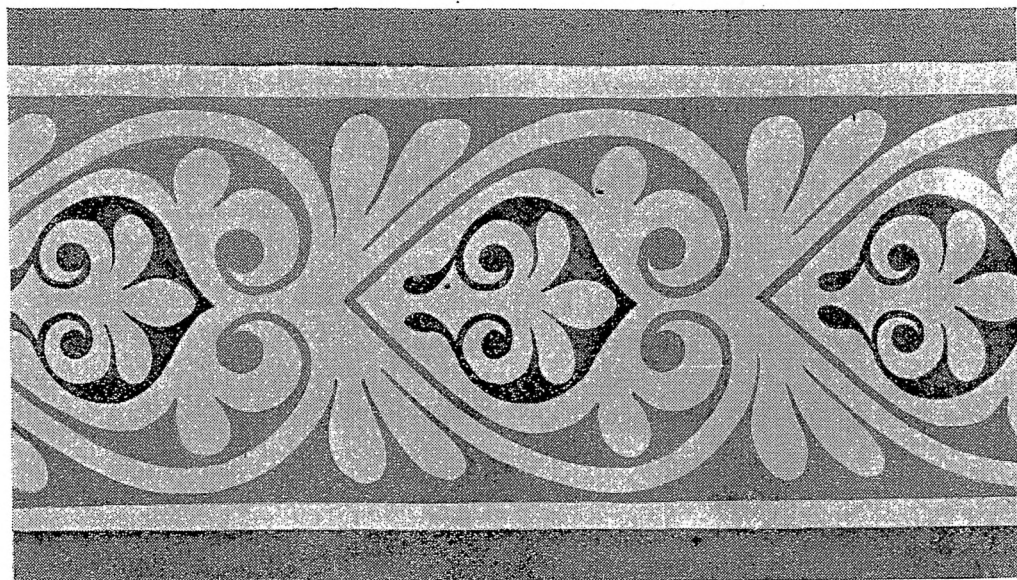
¹ О архитектури ове црквице види *Пера Ј. Поповић*, Прилог за студију старе српске црквене архитектуре, Старинар, III. серија књ. I., 114. и *Л. Мирковић* и *Ж. Ташић*, Марков Манастир, 28. и 29. Овде имамо основу и пресек цркве св. Николе.

² *Мирковић* и *Ташић*, 28.

³ *Ibid.*

а изнад нише су две слике из циклуса *Акатиста*, и то *Благовести* и *Целовање Марије са Јелисаветом*. Остале слике на источном зиду су нејасне.

На јужном и северном зиду доле, био је ред светитеља, а више њих два реда сцена и горе настаје лук. Ове слике су јако оштећене и не могу се распознати, осим појединих делова слика.

Орнаменти из цркве св. Николе код Маркова Манастира. (Акварел г. С. Страле).

На западном зиду је *Успење пресв. Богородице* и сцене из живота пресв. Богородице.

Живопис ће бити свакако из времена из ког је и Марков Манастир. Судећи по очуваним сликама Благовести и Поздрава Марије са Јелисаветом, на којима су нарочито живо приказани покрети анђела и Богородице и Јелисавете, спада овај живопис у славно доба српскога живописа у Јужној Србији у XIV. столећу.

На улазу, доле као праг узидан је један камен дуг 88 см, а широк 32 см. са римским записом, који је доста истрвен и који сам овако могао прочитати:

CVIICIAVO
IVMIIBENS
POSVIT
LICIAVO (или D) I
DIVVCX

од кога је само један део јасан, наиме ... VO | TVM LIBENS | POSVIT ... Овај запис, колико ми је познато, до сада није објављен. Стручним начином снимања записа, држим, могао би се овај запис тачно прочитати.

5. Црква Успења пресв. Богородице код Маркова Манастира.

С друге стране обале Маркове Реке, преко од цркве Св. Николе, на једној чистини су рушевине цркве Успења пресв. Богородице. Ову цркву срушила је

Рушевине цркве Успења пресв. Богородице код Маркова Манастира.

вода 1916. године, приликом једне поплаве. Црква је стојала свакако мало више, али се због слегања терена спустила ниже, и зидови су услед тога поремећени¹.

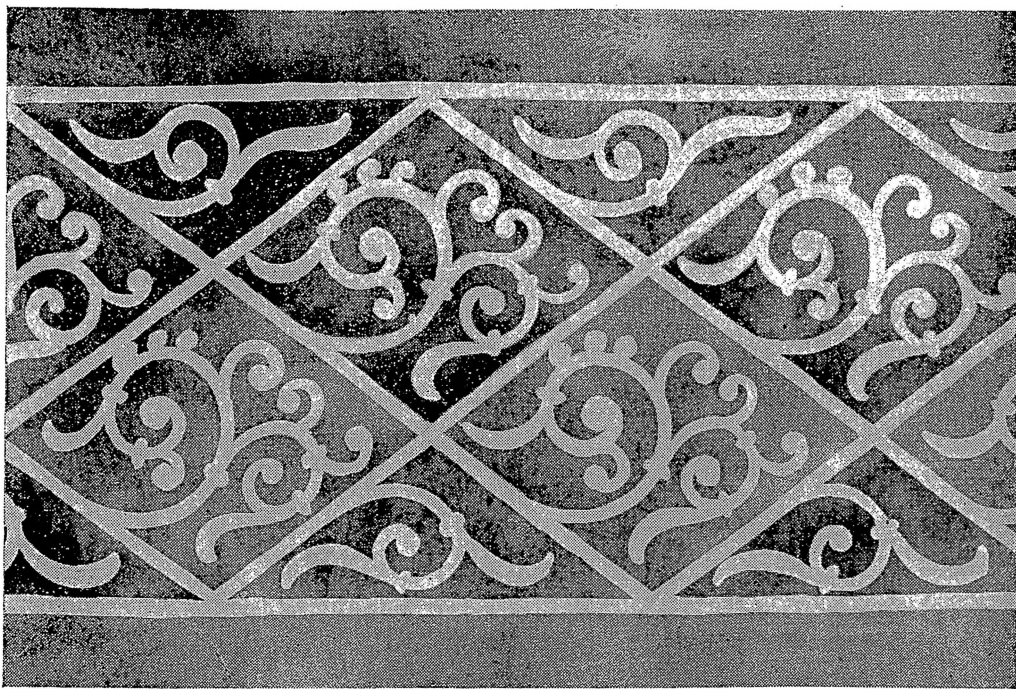
Данас се још виде на зидовима с унутрашње стране делови фрески, које су чисте и опране од кише, као да су данас рађене. По овим деловима можемо распознати које су слике биле у овој цркви.

На северном зиду виде се јасно два светитеља са сигнатурама *стыи власи*, *стыи антипа*. У олтару на североисточној страни виде се две мироносице како клече, а од Спаситељеве слике виде се само ноге. Ово је остатак слике *Јављање васкрслог Христа мироносицама*.

Највише је очуван јужни зид и на њему имамо највише остатака фрески.

¹ О архитектури ове цркве *Пера Ј. Поповић*, *ibid* 114. и *Мирковић и Ташић*, *ibid* 29.

На источном пиластру овога зида виде се трагови слике: *Прање ногу*. На јужном зиду између пиластра доле у најнижем реду су прво велике фигуре светитеља у природној величини, и допојасне слике светитеља, од којих једна има сигнатуру: кирик. Други виши ред су сцене, и то искидане, да је тешко распознати шта приказују. У трећем реду имамо циклус *Страдања Спасишћељевих*. Идући од истока према западу, може се распознати како Исус Христос клечи и моли се, са сигнатуром *ис хс моле...*, а апостоли спавају. Затим је опет Исус Христос са апостолима и нејасан део слике *прѣдани*. Изнад овог трећег реда слика, а око прозора, је *Срешеније*. С источне стране прозора је Симеон Богопримац, а с друге стране су пресв. Марија и Јосиф са две грлице.

Орнаменат из цркве Успење пресв. Богородице код Маркова Манастира. (Акварел г. С. Страле).

На западном зиду јасна је сигнатура поред једне женске светитељске фигуре: *мела(на)*. У рушевинама камења види се једно парче фреске, на којем су насликане рибе у води. Ово су свакако остаци *Крштења Спасишћељева*.

Доносимо и један орнаменат из ове цркве, која држим да је такође из времена оснивања Маркова Манастира XIV. или XV. столећа.

Л. Мирковић.

